

EDMUND HUSSERL: HESLO PRE ENCYKLOPÉDIU BRITANNICA

Tento encyklopedický článok o fenomenológii vznikol v druhej polovici roka 1927 z rôznych verzií. Prvú verziu Husserl skoncipoval s Heideggerom, ktorý prepracoval jej začiatok. Neskôr Husserl napísal ďalšiu verziu. Aj keď ju označil poznámkou „konečná“ („Endfassung“), bola pre encyklopédiu prídlhá (43 s.), takže napísal novú, pričom vychádzal z oboch predchádzajúcich. Článok vyšiel v 14. vydaní encyklopédie Britannica o dva roky neskôr (zv. 17, s. 699-702 v preklade Ch. V. Salmona).

Náš preklad vychádza z kritického vydania Štvrtej, poslednej koncepcie (Vierte, letzte Fassung) článku zaradeného do 9. zv. Husserlových Zbraných spisov, venovaného fenomenologickej psychológii.

Blížšie k predhistórii článku, k porovnaniu jednotlivých verzií spolu s Heideggerovými poznámkami pozri štúdiu vydavateľa zväzku W. Biemela Husserls Encyklopaedia-Britannica Artikel und Heideggers Anmerkungen dazu (Tijdschrift voor Filosofie, XII, 1950, s. 246-280).

Salmonov preklad, ktorý bol v r. 1955 nahradený článkom J. N. Findlayho, bol však dosť voľný a vyžadoval si revíziu. Na to sa podujal R. E. Palmer, ktorého zrevidovaný preklad vyšiel v r. 1971 v Journal of the British Society for Phenomenology (s. 77-90).

O desať rokov neskôr ten istý prekladateľ uverejnil ďalší zrevidovaný preklad v zborníku Husserl: Shorter Works (vyd.: P. McCormick a F. A. Elliston. Notre Dame, University of Notre Dame Press, s. 21-35).

J. S.

ŠTVRTÁ, POSLEDNÁ KONCEPCIA

„Fenomenológia“ označuje deskriptívnu metódu nového druhu, ktorá sa presadila vo filozofii na prelome 19. a 20. storočia, a apriórnu vedu, ktorá z nej vyšla a ktorá je určená na to, aby prísne vedeckej filozofii poskytla principiálne organon a aby konzekventným pôsobením umožnila metodickú reformu všetkých vied. Zároveň s touto filozofickou fenomenológiou, avšak najskôr neoddelené, vyrástla nová metodicky a obsahovo s ňou paralelná psychologická disciplína, apriórne čistá alebo „fenomenologická psychológia“, ktorá si nárokuje byť principiálnym metodickým základom, na ktorom ako jedinom možno založiť vedecky prísnu empirickú psychológiu. Opis tejto psychologickej fenomenológie, ktorá má blízko k prirodzenému mysleniu, je akými propedeutickým predstupňom, nepochybne vhodným na to, aby nás priviedol k pochopeniu filozofickej fenomenológie.

I. ČISTÁ PSYCHOLÓGIA, JEJ SKÚSENOSTNÉ POLE, JEJ METÓDA, JEJ FUNKCIA

1. Čistá prírodoveda a čistá psychológia. Novoveká psychológia je vedou o „psychické“ v konkrétnom kontexte priestoročasových realít, teda o tom, čo sa v prírode deje takpovediac jásy (ichartig), so všetkým tým, čo k tomu neoddeliteľne patrí ako psychický zážitok (ako zakúšanie, myslenie, čítanie, chcenie), ako schopnosť a habitus. Skúsenosť ponúka psychično ako iba vrstvu bytia (Seinsschicht) v človeku a zvierati. Psychológia je potom vetvou konkrét-

nejšej antropológie, resp. zoológie. Animálne reality sú najskôr podľa základnej vrstvy fyzikálnymi realitami. Ako také patria k prírode v uzavretom systémovom kontexte, k prírode v prvom a najpregnantnejšom zmysle, ktorá je všeobecnou témou čistej prírodovedy, t. j. objektívnej vedy o prírode, ktorá abstrahuje v konzekventnej jednostrannosti od všetkých mimofyzikálnych určeností. Zaraďujeme do nej vedecké skúmanie animálnych tiel (Körper). Ak by sa mal naproti tomu stať animálny svet vzhľadom na svoje psychično témou, treba si najskôr položiť otázku, nakoľko je možná paralela medzi čistou prírodovedou a čistou psychológiou. Do určitej miery treba začať, samozrejme, s čisto psychologickým skúmaním. Jemu vďačíme za základné pojmy psychična podľa jeho svojbytných určení, pojmov, ktoré nevyhnutne vstupujú do ostatných, základných psychofyzických pojmov psychológie. Vopred však nie je jasné, nakoľko má myšlienka čistej psychológie ako jasne odlišenej psychologickej disciplíny a ako skutočnej paralely k čisto fyzikálnej prírodovede legitímny zmysel, ktorý potom nevyhnutne treba uskutočniť.

2. Čisté psychično skúsenosti o veci samej a o spoločenstve. Univerzálny opis intencionálnych zážitkov. Na založenie a rozvinutie tejto základnej myšlienky treba v prvom rade objasniť povahu skúsenosti, zvlášť čistej skúsenosti o psychično, a čistého psychična samého, ktoré zjavuje a ktoré sa má stať témou čistej psychológie. Dávame, prirodzene, prednosť najbezprostrednejšej skúsenosti, ktorá nám odhaľuje naše vlastné psychično.

Postoj zakúšajúceho pohľadu na naše psychično sa nevyhnutne realizuje ako reflexia, ako obrat predtým inak namiereného pohľadu. Každá skúsenosť pripúšťa takúto reflexiu, ale aj každý iný spôsob zaoberania sa ľubovoľnými reálnymi alebo ideálnymi predmetmi, či už v myslení, alebo v cítení (Gemüt) a chcení, keď niečo hodnotíme, o niečo sa snažíme. Takto sú ako vedome pôsobiace v našom pohľade iba príslušné veci, myšlienky, hodnoty, ciele, pomôcky, avšak nie psychické prežívanie samo, v ktorom si ich ako také uvedomujeme. To odhaľuje len reflexia. Ňou uchopujeme miesto vecí, hodnôt, cieľov, užitočnosti zodpovedajúce subjektívne zážitky, v ktorých sa pre nás stávajú „vedomými“ a v ktorých sa nám v tom najširšom zmysle „javia“. Preto sa tiež nazývajú „*fenomény*“, ich najvšeobecnejšou podstatnou povahou je byť „vedomím niečoho“, „javom niečoho“ – príslušných vecí, myšlienok, (usudzovania, zdôvodňovania, vyplývania), plánov, rozhodnutí, nádejí atď. V tom spočíva relativita zmyslu všetkých výrazov ľudových jazykov pre psychické zážitky vnímať niečo, spomenúť si alebo myslieť na niečo, v niečo dúfať, niečoho sa obávať, o niečo sa snažiť, rozhodnúť sa pre niečo atď. Ak sa táto ríša „fenoménonov“ stane potenciálnym poľom čistej psychologickej disciplíny, ktorá sa vzťahuje výlučne na ne, potom je pochopiteľné aj jej označenie – *fenomenologická psychológia*. Výrazom pre onen základný ráz bytia ako vedomia, ako javenia sa niečoho, je *intencionalita*, termín pochádzajúci zo scholastiky. V nerefektovanom vedomom osvojovaní (Bewußthaben) ľubovoľných predmetov sme na tieto predmety nasmerovaní, naše „*intentio*“ preniká k nim. Fenomenologické obrátenie pohľadu ukazuje, že toto nasmerovanie (Gerichtetsein) je základnou imanentnou črtou týchto zážitkov, ktoré sú „*intencionálnymi*“ zážitkami.

Pod všeobecnosť tohto pojmu spadajú početné rodové rysy a zvláštnosti. Vedomie niečo-ho nie jeho vlastnením naprázdno, (leeres Haben) každý fenomén má svoju vlastnú celkovú intencionálnu formu, no aj štruktúru, ktorá pri intencionálnej analýze vždy vedie ku zložkám, ktoré sú samé intencionálne. Tak vedie napr. fenomenologická reflexia vychádzajúca z nejakého vnemu (napríklad kocky) k mnohotvárnej, a predsa synteticky zjednotenej intencionalite. V tom, ako sa nám javí premenlivá „orientácia“, dochádza neustále k zmenám: sprava a zľava, zblízka a zďaleka – a k tomu rozdiely vyplývajúce z „perspektívy“. Ďalej sú to rozdiely v tom, ako sa nám javí „predná strana, ktorú vlastne vidíme“, a „zadná strana, ktorú nevidíme“ a ktorá je relatívne „neurčitá“, ale ktorú „spolumienime“ („mitgemeinten“). Ak si všimneme tok spôsobov javenia a spôsob ich „syntézy“, ukazuje sa, že každá fáza a každý úsek sú už pre seba „vedomím niečoho“, ale tak, že v neustálom nastupovaní nových fáz sa

vytvára synteticky jednotné vedomie jedného a toho istého predmetu. Intencionálna štruktúra priebehu vnímania má svoju pevnú podstatnú typiku, ktorá sa vo svojej výnimočnej zložitosti musí nevyhnutne realizovať, aby sme jednoducho mohli akúkoľvek telesnú vec vnímať. Ak sa na tú istú vec dá nazerať aj inak – napr. formou spomienky, fantázie, obrazového zobrazenia, potom sa všetky intencionálne obsahy do určitej miery opakujú, ale všetky zodpovedajú svojskej obmene. Aj pre každý iný druh psychických zážitkov platí podobné: usudzujúce, hodnotiace, snažiace sa vedomie nie je nejaké prázdne vlastníctvo príslušných súdov, hodnôt, cieľov, prostriedkov. Skôr sa ustavujú v prúde intencionalite s pevnou podstatnou typikou, ktorá im zodpovedá. Pre psychológiu sa tu otvára univerzálna úloha: systematicky preskúmať typické formy intencionálnych zážitkov, ich možných odvodení, ich syntéz do nových foriem, a odtiaľ prejsť ďalej k deskriptívnemu poznaniu celku zážitkov, celkového typu duševného života. Konzekventné sledovanie tejto úlohy poskytuje očividne poznatky, ktoré sa nevzťahujú len na vlastné duševné bytie psychológa.

Duševný život nám nie je prístupný len cez skúsenosť seba samých, ale aj cez skúsenosť iných. Tento nový druh skúsenostného zdroja ponúka nielen skúsenosť rovnakého druhu, akou je skúsenosť o sebe samom, ale aj niečo nové, pokiaľ nám všetky rozdiely medzi „vlastným“ a „cudzím“, ako aj vlastnosti života spoločenstva odvodňuje cez vedomie, a to ako skúsenosť. Práve z toho plynie úloha ozrejmiť fenomenologicky aj na základe všetkých jeho intencionalít život spoločenstva.

3. Uzavreté pole čistého psychična. Fenomenologická redukcia a pravá vnútorná skúsenosť. Myšlienka fenomenologickej psychológie je naznačená celou šírkou okruhu úloh, ktoré vychádzajú zo sebakúsenosti (Selbsterfahrung) a na nej založené skúsenosti druhých. Nie je však ešte jasné, či takáto výlučne a konzekventne fenomenologická skúsenosť vytvorí také uzatvorené pole bytia, aby sa mohla zrodiť veda, ktorá sa vzťahuje výlučne naň a ktorá je úplne oddelená od všetkého psychofyzického. To sú v podstate ťažkosti, ktoré aj po *Brentanovom* objave intencionality zakrývali psychológom možnosť takej čisto fenomenologickej psychológie. Týkajú sa už utvárania, skutočne čistej sebakúsenosti, teda aj čisto psychického údaja. K čisto fenomenologickému poňu treba zvláštnu metódu prístupu. *Metóda „fenomenologickej redukcie“* je tak základnou metódou čistej psychológie, predpokladom všetkých jej špecifických teoretických metód. Celý problém spočíva v tom, ako sa už sebakúsenosť psychológov všade prelína s vonkajšou skúsenosťou mimopsychického reálna. Zakúšaný „vonkajšok“ nepatrí k intencionálnemu vnútrajšku, aj keď skúsenosť sama k nemu patrí ako skúsenosť vonkajšku. To isté platí pre každé iné vedomie, ktoré je zamerané na niečo svet-ské. Ak chce preto fenomenológ urobiť zo svojho vedomia čistý fenomén, či už jednotlivý, alebo aj ako celok svojho čistého života, je potrebná jeho dôsledná *ἐποχή*. Musí teda vo výkone fenomenologickej reflexie inhibovať každý vplyv objektívnych kladení v nereflektovanom vedomí, a tým aj to, aby bol prostredníctvom súdov akokoľvek vťahovaný do sveta, ktorý „je tu“ priamo preňho („daseiende“). Príslušná skúsenosť o tomto dome, o tomto tele, o nejakom svete vôbec však je a ostáva svojim vlastným podstatným obsahom, teda neodlučne, skúsenosťou „o tomto dome“, tomto tele, tomto svete a takou je pre každý objektívne nasmerovaný modus vedomia. Je pravda nemožné opísať nejaký intencionálny zážitok, aj keď je iluzórny (nejaký neplatný úsudok a pod.), bez toho, že by sme zároveň neopísali to, čo je v ňom vedomé ako také. Univerzálna epoché vzťahujúca sa na vedomie sa stávajúci svet (jeho „*uzátvorkovanie*“) vyradzuje z fenomenologického poľa svet, ktorý vôbec jestvuje pre dotýčny subjekt, ale na jeho miesto nastupuje tak alebo onak *uvedomovaný* (vnímaný, spomínaný, posudzovaný, myslený, hodnotený atď.) svet „ako taký“, „svet v *zátvorke*“ alebo, čo je to isté, na miesto sveta, resp. jednotlivce všetkej veci vôbec, nastupuje príslušný vedomý zmysel vo svojich rôznych modoch (zmysel vnemu, zmysel spomienky atď.).

Tým sa objasňuje a dopĺňa naše určenie fenomenologickej skúsenosti a jej sféry bytia. Pri návrate od jednotiek, položených v prirodzenom postoji, k početným modom vedomia,

v ktorých sa javia, tiež treba jednotky ako od tejto rôznosti neoddeliteľné – ale ako „uzátvorkované“ – prirátat' k čistému psychicku a potom vždy v charakteroch javenia, v ktorých sa ponúkajú. Metóda fenomenologickej redukcie (na číre „fenomény“, číre psychicko) potom spočíva 1. v metodickú a prísne konzekventnej *ἐποχή* pri každom objektívnom kladení, ktoré vstupuje do duševnej sféry, ako aj pri jednotlivých fenoménach i celej duševnej zložke vôbec; 2. v metodicky uskutočňovanom uchopení a opise predmetných jednotiek a jednotiek ako jednotiek zložiek zmyslu, ktoré k nim práve v javeniach pribúdajú. Tak sa naznačuje dvojité, „*noetický*“ a „*noematický*“ smer fenomenologických opisov. Fenomenologická skúsenosť vo svojej metodickú podobe fenomenologickej redukcie je jedinou pravou „*vnútornou skúsenosťou*“ v zmysle každej dobre založenej psychologické vedy. Jej vlastnou podstatou je zrejme možnosť jej nepretržitého, metodicky čistého pokračovania *in infinitum*. Reduktívna metóda sa od sebakúseneosti prenáša na skúsenosť druhého (Fremderfahrung), pokiaľ možno v sprítomnenom živote druhého vykonať zodpovedajúce uzátvorkovanie a opis podľa javu a javiaceho (sa) v subjektívnom Ako („*noesis*“ a „*noema*“). V ďalšom sa redukuje spoločensvo zakúšané v spoločnej skúsenosti nielen na jednotlivé duševné intencionálne polia, ale aj na jednotu intersubjektívneho života spoločenstva, ktoré ich všetky spája vo svojej fenomenologickej čiste (intersubjektívna redukcia). Tak sa naplno rozšíri pravý psychologický pojem „*vnútornej skúsenosti*“.

Ku každej duši patrí nielen jednota jej rozmanitého *intencionálneho života* so všetkými jednotkami zmyslu, ktoré sú od neho neoddeliteľné. Neoddeliteľný od tohto života je *ja-subjekt*, ktorý v ňom prežíva ako identický, všetky zvláštne intencionality sústreďujúci „*ja-pól*“ (Ichpol) a ako nositeľ habitualít, ktoré mu z tohto života prislúchajú. Tak je potom aj zredukovaná intersubjektivita, chápaná v čistote a konkrétne, spoločenstvom čírych osôb, ktoré je činné v intersubjektívnom čírom živote vedomia.

4. **Eidetická redukcia a fenomenologická psychológia ako eidetická veda.** Do akej miery zabezpečuje jednota fenomenologického skúsenostného poľa možnosť nejakej naň výlučne vzťahnutej, teda čisto fenomenologickej psychológie, teda okrem iného nejakej empiricky čistej vedy o faktoch, ktorá abstrahuje od všetkého psychofyzického? Inak je to s apriórnu vedou. Každé pole možnej skúsenosti uzatvorené do seba *eo ipso* dovoľuje univerzálny prechod od fakticity k podstatnej forme (Eidos). Tak je to aj tu. Ak je fenomenologická fakticita irelevantná, ak slúži *len* ako exemplum a ako podklad pre voľnú, ale názornú premenu jednotlivých faktických duší a duševných spoločenstiev na možné (mysliteľné) a priori a ak teoretický pohľad smeruje na unvarianty, ktoré pri premene nevyhnutne pretrvávajú, vzniká tak pri systematickom postupe vlastná ríša „apriórneho“. Tak vystupuje do popredia podstatne nevyhnutný formálny štýl (eidos), ktorý, ak má byť vôbec možný v myslení („denkmöglich“), t. j. názorne predstaviteľný, musí preniknúť cez najrôznejšie duševné bytie v jeho jednotlivostiach, cez syntetické väzby a uzavreté celky. Psychologickú fenomenológiu treba teda takto nepochybne založiť ako „*eidetickú fenomenológiu*“ – bude sa potom orientovať výlučne na invariantné podstatné formy. Napr. fenomenológia vnímania telies nie je informáciou o fakticky prebiehajúcich alebo očakávaných vnemoch, ale vyzdvihnutím systému invariantných štruktúr, bez čoho by vnímanie nejakého telesa a synteticky harmonická rozmanitosť vnemov ako takých a toho istého telesa boli nemysliteľné. Ak fenomenologická redukcia vytvorila prístup k „*fenoménu*“ skutočnej a potom aj k novej vnútornej skúsenosti, tak metóda „*eidetickej redukcie*“ ktorá je v nej založená, vytvára prístup k invariantným podstatným tvarom čisto duševnej sféry vcelku.

5. **Hlavná funkcia čisto fenomenologickej psychológie pre exaktnú empirickú psychológiu.** Fenomenologicky čistá psychológia je bezpodmienečne nevyhnutným základom vybudovania „*exaktnej*“ empirickej psychológie, ktorá sa hľadá podľa vzoru exaktnej, čisto fyzikálnej prírodovedy od jej novovekých počiatkov. Hlavný zmysel exaktnosti tejto prírodovedy spočíva

v jej založení na apriórnom systéme foriem myšlienkového možnej prírody vôbec, na systéme rozvinutom do vlastných disciplín (čistá geometria, čistá náuka o čase, náuka o pohybe, atď.). Využitím tohto apriórneho systému foriem pre faktickú prírodu sa vágna induktívna empiria stáva do istej miery podstatne nevyhnutnou a empirická prírodoveda sama získava nový metodický zmysel – vypracovať pre všetky vágne pojmy a pravidlá racionálne pojmy a zákony ako ich nevyhnutný podklad. Ak aj sú prírodovedná a psychologická metóda naďalej podstatne odlišné, ich nevyhnutná spojitosť spočíva v tom, že aj psychológia, ako každá veda, môže svoju „prísnosť“ („exaktnosť“) čerpať iba z racionality „podstatného“ (Wesensmäßige). Odhalenie apriórnej typiky, bez ktorej by Ja, resp. My, vedomie, predmetnosť vedomia, a tým duševné bytie vôbec boli nemysliteľné – so všetkými podstatne nevyhnutnými a podstatne možnými formami syntéz neoddeliteľných od myšlienky jednotlivého duše a duše spoločnosti vcelku – tu otvára nevídaný priestor pre exaktnosť, ktorý sa, tu dokonca bezprostredne (bez medzičlánku medznej idealizácie), prenáša do empirického skúmania duše. Fenomenologické a priori iste nie je úplným a priori psychológie, pokiaľ vzájomná súvislosť medzi psychickým a fyzickým svoje vlastné a priori vôbec má. Je však jasné, že toto a priori predpokladá a priori čistej fenomenologickej psychológie, ako na druhej strane predpokladá číre a priori fyzikálne (a špeciálne organickej) prírody vôbec.

Systematická výstavba fenomenologicky čistej psychológie vyžaduje:

1. opis vlastností, ktoré patria k podstate nejakého intencionálneho zážitku vôbec, k čomu patrí aj najvšeobecnejší zákon syntézy: z každého spojenia vedomia s vedomím vzniká vedomie;

2. skúmanie jednotlivých tvarov intencionálnych zážitkov, ktoré sa vôbec musia alebo môžu v nejakej duši podstatne a nevyhnutne vyskytnúť; zároveň aj skúmanie podstatnej typiky príslušných syntéz, kontinuálnych a diskretných, konečne uzavretých alebo pokračujúcich v otvorenej nekonečnosti;

3. vykázanie a podstatný opis celkovej formy nejakého duševného života vôbec, teda podstatný druh nejakého univerzálneho „toku vedomia“;

4. nové zameranie skúmania naznačuje označenie „Ja“ (ešte abstrahujúc od sociálneho zmyslu tohto slova) vzhľadom na podstatné formy „habituálnosti“, ktoré k nemu prináležia, teda Ja ako subjekt pretrvávajúcich „presvedčení“ (existenciálnych presvedčení, hodnotových presvedčení, vôľových rozhodnutí atď.), ako osobný subjekt zvykov, vzdelaním získaného vedenia, charakterových vlastností.

Táto podstatná „statická“ deskripcia vedie nakoniec všade k problémom genézy a univerzálnej genézy podľa eidetických zákonov, ktorá ovláda celý život a vývoj osobného ja. Tak sa buduje na prvej „statickej“ fenomenológii na vyššom stupni dynamická alebo genetická fenomenológia. Prvou, zakladajúcou genézou, o ktorej pojednáva, je genéza pasivity, na ktorej sa ja ako aktívne nepodieľa. To je novou úlohou univerzálnej eidetickej fenomenológie asociácie, oneskorenou rehabilitáciou veľkých minulých objavov D. Huma, spojenou s dôkazom apriórnej genézy, z ktorej sa pre nejakú dušu konštituuje reálny priestorový svet vo zvyčajnej platnosti. Nasleduje eidetická teória rozvoja osobnej habituálnosti, v ktorej je číre duševné ja vnútri invariantných štruktúrnych foriem osobným ja a je si vedomé samo seba v nepretržitej habituálnej platnosti ako ďalej sa formujúce. Zvláštnu súvislú vrstvu skúmania vyššieho stupňa tvorí statická a potom genetická fenomenológia rozumu.

II. FENOMENOLOGICKÁ PSYCHOLÓGIA A TRANSCENDENTÁLNA FENOMENOLOGIA

6. Descartov transcendentálny obrat a Lockov psychologizmus. Myšlienka čistej fenomenologickej psychológie nemá pre empirickú psychológiu len reformátorskú funkciu, ako sme ju práve vyložili. Zo závažných dôvodov môže slúžiť ako predstupeň odhalenia podstaty transcendentálnej fenomenológie. Ani z historického hľadiska táto myšlienka nevyrástla z vlastných potrieb psychológie samej. Jej dejiny nás vedú až k pamätnému základnému spisu

J. Locka a k významnému vplyvu podnetov J. Berkeleyho a D. Huma, ktoré z neho vyšli. Už u Locka však bolo obmedzenie sa na čisté subjektívno (Subjektíve) určované mimopsychologickými záujmami. Psychológia stále slúžila transcendentálnemu problému, ktorý podnietil Descartes. V jeho *Meditationes* sa pre prvú filozofiu vedúcou stala myšlienka, že všetko reálne a nakoniec aj celý svet, ktorý je a je taký *pre nás*, je len obsahom našich vlastných predstáv, ako svet nášho vlastného kognitívneho života, mienený v súde a v najlepšom prípade evidentne potvrdzovaný. V tom spočívala motivácia ku všetkým, či už pravým, alebo nepravým, transcendentálnym problémom. Descartova metóda pochybovania bola prvou metódou vyzdvihnutia „transcendentálnej subjektivity“, jeho „*ego cogito*“ viedlo k jej prvému pojmovému uchopeniu. U Locka sa Descartova číra *mens* mení na číru dušu (*human mind*), na systematické skúmanie ktorej sa cez vnútornú skúsenosť podujíma v transcendentálno-filozofickom duchu Locke. Je tak zakladateľom *psychologizmu* ako transcendentálnej filozofie cestou psychológie z vnútornej skúsenosti. Osud vedeckej filozofie závisí od radikálneho prekonania každého psychologizmu, ktoré nielen odkrýva jeho principiálny protizmysel, ale aj činí zadosť jeho transcendentálne významnému pravdivému jadru. Zdroj svojej stálej historickej sily čerpá z dvojznačnosti všetkých pojmov o subjektívnom, ktorá sa objavuje okamžite s rozvinutím transcendentálneho problému. Odkrytie tejto dvojznačnosti znamená zároveň ostré oddelenie i paralelizovanie čisto fenomenologickej psychológie (ako vedecky prísnej formy psychológie čisto z vnútornej skúsenosti) a transcendentálnej psychológie ako pravej transcendentálnej filozofie. Zároveň sa tým odvodňuje, že pravej filozofii predchádza čistá psychológia ako prostriedok prístupu k nej. Začíname s objasnením pravého transcendentálneho problému, ktorého najskôr nejasný a neistý zmysel tak láka k tomu (a to sa týka už Descarta), aby sme ho odsúvali na vedľajšiu koľaj.

7. Transcendentálny problém. K podstatnému zmyslu transcendentálneho problému patrí jeho univerzálnosť, ktorou spochybňuje svet i vedy, ktoré ho skúmajú. Vzniká obyčajným obrátením onoho „*prirodzeného postoja*“, v ktorom zotrváva tak celý každodenný život, ako aj pozitívne vedy. V ňom je svet ako samozrejme jestvujúce univerzum realít ustavične vopred daný vo svojom bezproblémovom bytí po ruke (*Vorhandenheit*). Tak je všeobecné poľom našich praktických a teoretických činností. Len čo teoretický záujem tento prirodzený postoj opustí a obyčajnou zmenou pohľadu sa orientuje na vedomý život, v ktorom je svet pre nás práve „tým“ svetom, ktorý je nám po ruke (*vorhanden*), nachádzame sa v novej poznávacej situácii. Každý zmysel, ktorý má pre nás (ktorý si teraz uvedomujeme), jeho neurčito všeobecný zmysel, ako aj jeho zmysel, ktorý sa určuje podľa reálnych jednotlivostí, si uvedomujeme vo vnútri svojho vlastného vnímajúceho, predstavujúceho, mysliaceho, hodnotiaceho života, je zmyslom, ktorý sa formuje v našej subjektívnej genéze: každá existenciálna platnosť (*Seinsgeltung*) prebieha v nás samých, aj každá evidencia skúsenosti a teória, ktorá túto platnosť zakladá v nás samých, motivujúc nás vždy živo a habituálne. To sa týka sveta v každom určení, aj v tom samozrejmom, že to, čo mu náleží, je „*osebe a pre seba*“ také aké je, či si už ja alebo ktokoľvek iný náhodne uvedomujeme seba samých, alebo nie. Ak už raz svet v tejto absolútnej univerzálnosti vzťahujeme na vedomú subjektivitu, do ktorej vedomého života práve vstupuje ako „ten“ svet v príslušnom zmysle, potom jeho celkový existenciálny modus obsahuje dimenziu nepochopiteľnosti, resp. problémovosti. Tento „vstup“, toto Bytie-pre-nás sveta ako sveta, ktorý nadobudol platnosť iba subjektívne a iba subjektívne bol privedený a má byť prívádzaný k založenej evidencii, si vyžaduje objasnenie. Prvé uvedomenie si vzťahnutosti vedomia k svetu v jeho prázdnej všeobecnosti nedáva žiadne pochopenie toho, ako rozmanitý, sotva zahliadnutý a späť do temnoty klesajúci vedomý život vedie k takým výkonom, ako to takpovediac robí, že niečo môže vsúpiť do jeho imanencie ako jestvujúce osebe, a nielen ako mienené, ale ako vykazujúce sa (*Ausweisendes*) v rovnakej skúsenosti. Tento

problém sa zjavne prenáša na rozmanité „ideálne“ svety a ich „Bytie-osebe“ (napr. svety čírych čísel alebo „právd osebe“). Táto nepochopiteľnosť citeľne zasahuje zvlášť sám *nás* spôsob bytia. My (jednotlivo a v spoločnosti) musíme byť tými, vo vedomom živote ktorých reálny svet, ktorý máme naporiadzi (vorhanden), získava zmysel a platnosť ako taký. Avšak my ako ľudia musíme sami patriť k svetu. Podľa svojho svetského zmyslu sme tak znova odkázaní na seba a na svoj vedomý život ako ten, v ktorom sa pre nás tento zmysel iba formuje. Je tu alebo je vôbec niekde mysliteľná iná cesta objasnenia ako cesta spytovania sa na vedomie samo a na „svet“ v ňom uvedomovaný ako taký, keďže oba ako nami mienené nenadobudli (a nemôžu nadobudnúť) zmysel a platnosť nikde inde, iba v nás?

Urobme ešte jeden dôležitý krok, ktorým sa „transcendentálny“ (týkajúci sa existenciálneho zmyslu „transcendentna“ vo vzťahu k vedomiu) problém posúva na principiálnu úroveň. Spočíva v poznaní, že vykázaná relativita vedomia sa netýka len faktu (Faktum) *nášho* sveta, ale v eidetickej nevyhnutnosti každého mysliteľného sveta vôbec. Lebo ak obmieňame vo voľnej fantázii náš faktický svet, prenášajúc ho do ľubovoľných mysliteľných svetov, tak sa my, ktorých je prostredím, nevyhnutne obmieňame spolu s ním, meníme sa na možnú subjektivitu, ktorej prostredím by bol myslený svet ako svet jej možných skúseností, možných teoretických evidencií, jej možného praktického života. Toto obmieňanie, pravda, ponecháva číre ideálne svety, ktorých bytie spočíva v eidetickej všeobecnosti a k podstate ktorých iste patrí aj invariantnosť, nedotknuté; ale predsa sa v novej obmeniteľnosti subjektu, ktorý také identity poznáva, ukazuje, že ich poznateľnosť, teda ich intencionálna vzťahnosť, sa netýka len našej faktickej subjektivity. S eidetickým chápaním problému sa mení aj požadované skúmanie vedomia na eidetické.

8. Psychologické riešenie ako transcendentálny kruh. Rozpracovanie myšlienky fenomenologicky čistej psychológie poukázalo na možnosť odhaliť v konzekventnej fenomenologickej redukcii vlastnú podstatu vedomých subjektov v eidetickej všeobecnosti, v jej všetkých možných formách. To zahŕňa aj formy rozumu, ktorý zakladá a dokazuje právo, a tým všetky formy svetov, ktoré sa možným spôsobom javia a vykazujú ako jestvujúce osebe cez súhlasnú skúsenosť a ktoré treba určiť v teoretickej pravde. Zdá sa teda, že táto fenomenologická psychológia zahŕňa svojím systematickým výkonom celé korelatívne skúmanie bytia a vedomia v už napred principiálnej (práve eidetickej) všeobecnosti, že je teda miestom všetkých transcendentálnych objasnení. Napriek tomu však nesmieme prehliadnuť, že psychológia je vo všetkých svojich empirických a eidetických disciplínach „pozitívnou vedou“, vedou v prirodzenom postoji, v ktorom je tematickou pôdou svet, ktorý je naporiadzi. Psychológia chce skúmať duše a spoločenstvá duší vo svete. Fenomenologická redukcia slúži ako psychologická len na to, aby získala psychično animálnych realít v jeho čírej svojbytnosti a jeho čisto svojbytných kontextoch. Aj v eidetickom skúmaní si zachováva existenciálny zmysel toho, čo je svetský naporiadzi, toho, čo sa len vzťahuje na možné reálne svety. Aj psychológ je ako eidetický fenomenológ transcendentálne naivný, berie možné „duše“ (subjekty ja) v celkom relatívnom zmysle slova a ako také ako priam disponibilné duše myslených ľudí a zvierat možného priestorového sveta. Ak však pripustíme, aby sa miesto prirodzene svetského stal rozhodujúcim transcendentálny záujem, celá psychológia dostane pečať transcendentálne problematického, nemôže teda transcendentálnej filozofii poskytnúť žiadne premisy. Vedomá subjektivita, ktorá je ako duševná jej témou, nemôže byť subjektivitou, na ktorú sa máme späťne transcendentálne spytovať.

Aby sme v tomto rozhodujúcom bode dospeli k evidentnej jasnosti, treba upriamiť pozornosť na tematický zmysel transcendentálneho problému a uvážiť, ako sa podľa neho delia regióny problematického a neproblematického. Transcendentálno-filozofická téma je konkrétne a systematické objasnenie oných rozmanitých intencionálnych vzťahností (Bezogenheiten), ktoré podstatne náležia možnému svetu vôbec ako prostredie zodpovedajúcej novej

subjektivity, pre ktoré by boli naporúdzi, prístupné prakticky a teoreticky. Táto prístupnosť znamená pre subjektivity vzhľadom na všetky kategórie pre ne jestvujúcich svetských predmetov a štruktúr pravidiel ich možného vedomého života, ktoré by sa mali vo svojej typike iba odhaliť. Takými kategóriami sú „neživé veci“, ale aj ľudia a zvieratá so svojimi duševnými vnútrajškami. Odtiaľto sa musí osvetliť plný a celkový zmysel bytia možného sveta, ktorý je nám naporúdzi, vo všeobecnosti a vzhľadom na všetky preň konštitutívne kategórie. Tak ako každý zmysluplný problém, aj tento transcendentálny problém predpokladá oblasť bezproblémového bytia, v ktorom sú obsiahnuté všetky prostriedky riešenia. Touto pôdou je subjektivita vedomého života, v ktorom sa konštituuje možný svet vôbec ako svet naporúdzi. Na strane druhej je samozrejmom základnou požiadavkou racionálnej metódy, že táto podľa predpokladu bezproblémová pôda sa nesmie zamieňať s takou, ktorá transcendentálny problém vo svojej univerzálnosti mieni ako otázny. Ríšou tejto problémovosti je celok transcendentálnej naivity, obsahuje teda každý možný svet ako ten, s ktorým je úplne zaneprázdnený prirodzený postoj. Podľa toho potom sa všetky pozitívne vedy, ako aj ich všetky predmetné oblasti, teda aj psychológia a celé psychično v jej zmysle, majú transcendentálne podrobiť epoché. Opierať sa pri odpovedi na transcendentálny problém o psychológiu by bolo transcendentálnym kruhom, pričom je jedno, či by to bola empirická, alebo eideticko-fenomenologická psychológia. Subjektivita a vedomie – tu stojíme pred paradoxnou dvojznačnosťou –, na ktoré sa odvoláva transcendentálny problém, nemôže byť tou subjektivitou a tým vedomím, o ktorých pojednáva psychológia.

9. Transcendentálno-fenomenologická redukcia a transcendentálne zdanie zdvojenia.

Mali by sme teda „my“ byť dvojakí – psychologicky ako my ľudia, ktorí sme naporúdzi (Vorhandenheiten) vo svete, subjektami duševného života, a zároveň transcendentálni ako subjekty transcendentálneho, svet konštituujúceho života? Táto dvojakosť sa vysvetľuje evidentným poukazaním. Duševná subjektivita, konkrétne uchopované „ja“ a „my“ každodennej reči, sa vo svojej čirej psychickej zvláštnosti zakúša metódou fenomenologicko-psychologickej redukcie. V eidetickom obmieňaní vytvára pôdu pre čisto fenomenologickú psychológiu. Transcendentálna subjektivita, ktorá sa v transcendentálnom probléme kladie ako otázka a ktorá sa v ňom predpokladá ako existenciálna pôda, je práve tou subjektivitou, ktorou som „ja sám“ a „my sami“; nie je to však tá subjektivita, ktorú predbežne nachádzame v prirodzenom postoji každodenného života a pozitívnej vedy, apercipovaných ako súčasť sveta, ktorý je pre nás naporúdzi: skôr sú to subjekty vedomého života, v ktorom sa táto a každá naporúdnosť „uskutočňuje“ – pre „nás“ – prostredníctvom určitých apercepcií. Ako ľudia, ktorí sme duševne a telesne vo svete naporúdzi, sme pre „seba“; sme fenoménom (Erscheinendes) jedného veľmi rozmanitého intencionálneho života, „náš“ život, v ktorom sa teda toto naporúdzi stáva aperceptívnym s celým svojím zmyslovým obsahom „pre nás“. (Apercipované) Ja a My naporúdzi predpokladajú (apercipujúce) Ja a My, pre ktoré sú naporúdzi, ktoré však už nie sú samé znova v tom istom zmysle naporúdzi. K tejto transcendentálnej subjektivite máme priamy prístup cez transcendentálnu skúsenosť. Tak, ako už duševná skúsenosť potrebovala pre svoju čistotu reduktívnu metódu, tak ju potrebuje aj transcendentálna skúsenosť.

Tu chceme postupovať tak, že zavádzame „transcendentálnu redukciu“ navrstvenú na psychologickú redukciu ako ďalšie očistenie, ktoré možno vykonať kedykoľvek a znova prostredníctvom určitej epoché. Je to jednoducho konzekvencia univerzálnej Epoché, ktorá patrí ku zmyslu transcendentálneho problému. Ak transcendentálna relativita každého možného sveta vyžaduje jeho „uzátvorkovanie“, vyžaduje tiež uzátvorkovanie čírych duší a na ne sa vzťahujúcej čisto fenomenologickej psychológie. Tým sa stávajú transcendentálnymi fenomenmi. Kým teda psychológ redukuje subjektivitu v rámci sveta, ktorý preň prirodzene platí, na čisto duševnú subjektivitu – vo svete –, transcendentálny fenomenológ redukuje svojou

absolútne univerzálnou epoché túto čisto psychologickú subjektivitu na transcendentálne čistou subjektivitu, ktorá apercipuje svet (Weltapperzeption) a v tom objektivujúco apercipuje aj „duše animálnych realít“ a v sebe im udeľuje platnosť. Napr. moje aktuálne číre vnemové zážitky, fantazijné zážitky atď. sú psychologickými danosťami psychologickej vnútornej skúsenosti v pozitívnom postoji. Keď svet vrátane svojho ľudského bytia cestou radikálnej epoché položí ako číry fenomén a keď takto pôjdem cestou intencionálneho života, kde sa formuje celková apercepcia „sveta“, zvlášť apercepcia mojej duše, mojich psychologicky reálnych vnemových zážitkov atď., tieto zážitky sa premieňajú na moje transcendentálne zážitky. Obsah týchto zážitkov, ich vlastná podstata, pritom zostáva úplne zachovaná, keď už je viditeľná ako jadro apercepce, ktorá bola predtým psychologicky stále činná, nebrala sa do úvahy. Transcendentálnemu filozofovi, ktorý si predchádzajúcim vôľovým rozhodnutím v sebe založil pevnú habitualitu transcendentálneho „uzátvorkovania“, je toto zosvetštenie vedomia, ktoré v prirodzenom postoji nikdy nechýba, raz navždy zamedzené. V súlade s tým konzekventná vedomá reflexia pre neho vydáva ustavične transcendentálne čisté (Reines), a síce názorne vo forme *transcendentálnej „vnútornej“ skúsenosti* nového druhu. Otvára sa nekonečné transcendentálne pole bytia (Seinsfeld) pochádzajúce z metodologickej transcendentálnej epochy. Je to paralela k nekonečnému psychologickému poľu tak, ako je jeho prístupová metóda paralelou k čisto psychologickej, vlastne psychologicko-fenomenologickej redukcii. A práve tak je zasa transcendentálne ja a transcendentálne spoločenstvo ja, uchopované v plnej konkrétnosti transcendentálneho života, transcendentálnou paralelou k Ja a My vo zvyčajnom psychologickom zmysle, znova konkrétne uchopované ako duša a spoločenstvo duší s príslušným psychologickým vedomým životom. Moje transcendentálne ja je teda evidentne „odlišné“ od prirodzeného ja, ale vôbec nie ako nejaké druhé, ako od neho *oddelené* v prirodzenom zmysle slova, ani naopak ako v prirodzenom zmysle s ním spojené alebo s ním prepletené. Je to práve (v plnej konkrétnosti uchopované) pole transcendentálnej sebakúsensosti, ktoré sa má zmeniť *vždy čírou zmenou postoja* na psychologickú sebakúsenosť. V tomto prechode sa nevyhnutne tvorí identita ja; v transcendentálnej reflexii o ňom sa stáva psychologická objektivácia ako sebaobjektivácia transcendentálneho ja viditeľnou, a tak akoby si v každom momente prirodzeného postoja ukladalo apercepciu. Ak sa paralelnosť transcendentálnej a psychologickej skúsenostnej sféry stala zrozumiteľnou ako druh identity jedného v druhom (Ineinander), identity zmyslu bytia na základe jednoduchej zmeny postoja, tak sa takou stala aj z toho plynúca rovnaká paralelnosť a inherentnosť (Beschlossensein) transcendentálnej a psychologickej fenomenológie, ktorých jedinou témou je dvojzmyselná číra intersubjektivita. Pritom sa musí iba prihliadať na to, že čisto duševná intersubjektivita, pokiaľ je podrobená transcendentálnej epochy, vedie k svojej paralele, transcendentálnej intersubjektivite. Paralelnosť zrejme neznamená nič iné ako teoretickú rovnocennosť. Transcendentálna intersubjektivita je konkrétne autonómna absolútne pôda bytia, z ktorej čerpá všetko transcendentné (vrátane všetkého reálneho svetského súcna) svoj zmysel bytia ako bytia súcna v čisto relatívnom, a tým neúplnom zmysle, akým je zmysel intencionálnej jednoty, ktorá v skutočnosti pochádza z transcendentálneho udeľovania zmyslu (Sinngabung), súhlasného overenia a podstatne príslušnej habituality pretrvávajúceho presvedčenia.

10. Čistá psychológia ako propedeutika k transcendentálnej fenomenológii. Objasnením podstatnej dvojznačnosti vedomej subjektivity a eidetickej vedy, ktorá sa na ňu vzťahuje, sa stáva historická neprekonateľnosť psychologizmu pochopiteľnou z najhlbších dôvodov. Jeho sila spočíva v *podstatnom transcendentálnom zdaní* (Schein), ktoré muselo neodhalene pôsobiť ďalej. Získaným objasnením sa na jednej strane zároveň stáva pochopiteľnou nezávislosť myšlienky transcendentálnej fenomenológie s jej systematickou realizáciou od fenomenologickej čistej psychológie, na druhej strane propedeutická užitočnosť predoslaného projektu čistej psychológie pre nástup k transcendentálnej fenomenológii, užitočnosť, za ktorú vďačíme tejto

interpretácii. Pokiaľ ide o prvý moment, je zjavné, že na odhalenie transcendentálnej relativity sa dá *ihneď* napojiť fenomenologická a eidetická redukcia, takže transcendentálna fenomenológia vyrastá priamo z transcendentálneho názoru. V skutočnosti bola táto priama cesta historickou cestou. Čistá fenomenologická psychológia ako eidetická veda v pozitívnom zmysle vôbec nejstovala. Čo sa týka druhého momentu, propedeutickú prednosť nepriamej cesty k transcendentálnej fenomenológii cez čistú psychológiu, tak transcendentálny postoj znamená akúsi zmenu celej formy života, ktorá úplne prekračuje doterajšiu životnú skúsenosť, teda musí byť na základe svojej absolútnej cudzorodosti ťažko pochopiteľná. Čosi podobné platí pre transcendentálnu vedu. Fenomenologická psychológia, aj keď tiež relatívne nová a metódou intencionálnej analýzy celkom nového druhu, má jednako len prístup ku všetkým pozitívnym vedám. Stala sa aspoň v duchu ostro vyhranenej predstavy jasnou, potrebuje preto len objasnenie pravého zmyslu transcendentálnofilozofickej problematiky a transcendentálnu redukciu, aby sa zmocnila transcendentálnej fenomenológie formou jednoduchej premeny obsahu jej učenia na transcendentálne. Na týchto dvoch stupňoch sa vydeľujú obe základné ťažkosti vniknutia do novej fenomenológie, konkrétne pochopenie pravej metódy „vnútornej skúsenosti“, ktorá patrí už k možnosti „exaktnej“ psychológie ako racionálnej vedy o fakte, a pochopenie zvláštnosti transcendentálneho spytovania a metódy. Transcendentálny záujem osebe je, pravda, najvyšším a posledným vedeckým záujmom, a tak je správne historicky, ako aj v budúcnosti, sformovať transcendentálne teórie do autonómneho absolútneho systému transcendentálnej filozofie a zároveň v nej samej s poukazom na povahu prirodzeného postojá oproti postoju transcendentálnemu vyzdvihnúť možnosť, že sa zmysel všetkých transcendentálnych fenomenologických učení stane zmyslom učenia prirodzenej pozitivity.

III. TRANSCENDENTÁLNA FENOMENOLÓGIA A FILOZOFIA AKO UNIVERZÁLNA VEDA V ABSOLÚTNOM ZALOŽENÍ

11. Transcendentálna fenomenológia ako ontológia. Pri úvahách o dosahu transcendentálnej fenomenológie sa ukazujú pozoruhodné konzekvencie. Systematicky sa uskutočňuje Leibnizova idea *univerzálnej ontológie* ako systematickej jednoty všetkých mysliteľných apriórnych vied, ale v novom založení, ktoré vďaka transcendentálnofenomenologickej metóde prekračuje „dogmatizmus“. Fenomenológia ako veda o všetkých mysliteľných transcendentálnych fenoménoch, a to v ich syntetických celkových tvaroch, v ktorých sú jedine konkrétne možné – v tvaroch jednotlivých transcendentálnych subjektov spojených so spoločenstvami subjektov –, je *eo ipso* apriórnu vedou o všetkom mysliteľnom súcne; nie teda iba o univerze objektívne jestvujúceho a už vôbec nie v nejakom postoji prirodzenej pozitivity, ale o plnej konkrétnej súcna vôbec, tak, ako čerpá svoj existenciálny zmysel a svoju platnosť z korelatívnej transcendentálnej subjektivity. To sa týka aj bytia transcendentálnej subjektivity samej, ktorej vykazateľnou podstatou je byť transcendentálne konštituovanou v sebe a pre seba. V súlade s tým je realizovaná fenomenológia na rozdiel od iba zdanlivo univerzálnej ontológie v pozitívnosti skutočne univerzálnou a ako taká prekonáva dogmatickú jednostrannosť a nepochopiteľnosť tejto ontológie, pričom musí do seba pojať jej zákonitý obsahy ako obsahy, ktoré sú pôvodne zložené v intencionálnom ustavení.

12. Fenomenológia a kríza základov exaktných vied. Ak uvažujeme o spôsobe (Wie) tohto pojatia, musíme si uvedomiť, že každé a priori sa ustanovuje vo svojej existenciálnej platnosti ako transcendentálny výkon, teda spolu s podstatnými formami jeho konštituovania, druhov a stupňov jeho sebadanosti a potvrdenia a príslušných habitualít. V tom spočíva fakt, že v a s ustanovovaním tohto a priori sa subjektívna *metóda* tohto ustanovovania stáva priehľadnou, takže sa u tých apriórnych disciplín, ktoré svoj základ nachádzajú vnútri fenomenolo-

logie (napr. matematické vedy), nemôžu vyskytnúť žiadne „paradoxy“, žiadne „krízy základov“. Pre historicky vzniknuté apriórne vedy, vzniknuté v transcendentálnej naivite, vyplýva ako konzekvencia, že len radikálne fenomenologické založenie ich môže premeniť na metodicky sa plne odôvodňujúce vedy. Avšak práve tým prestávajú byť pozitívnymi (dogmatickými) vedami a stávajú sa nesamostatnými vetvami fenomenológie ako univerzálnej eidetickej ontológie.

13. Fenomenologické založenie vied o fakte a empirická fenomenológia. Táto nekonečná úloha, predstaviť celé univerzum a priori v jeho transcendentálnej spätnej vzťahnutosti (Rückbezogenheit), a tým v jeho nezávislosti a dokonalej metodologickej jasnosti, je funkciou metódy docielenia univerzálnej a pritom úplne zdôvodnenej vedy o empirickej fakticite. V rámci pozitIVITY vyžaduje pravá (relatívne pravá) empirická veda metodickú fundamentáciu zodpovedajúcou apriórnu vedou. Ak budeme brať do úvahy univerzum všetkých možných empirických vied vôbec a požadovať *radikálne* založenie zbavené akýchkoľvek kríz základov, povedie to k univerzálnemu a priori založenému radikálne, t. j. fenomenologicky. Pravá podoba nejakej univerzálnej vedy o fakticite je tak podobou fenomenologická, ak je univerzálnou vedou o faktickej transcendentálnej intersubjektívite na metodickom základe eidetickej fenomenológie ako vedy o možnej transcendentálnej subjektívite vôbec. Potom môžeme pochopiť a zdôvodniť *myšlienku empirickej fenomenológie*, ktorá nasleduje po eidetickej fenomenológii. Je identická s celým systematickým univerzom pozitívnych vied, pokiaľ len o nich už vopred uvažujeme ako o metodicky absolútne založených eidetickou fenomenológiou.

14. Integrálna fenomenológia ako univerzálna filozofia. Práve tým sa na základe radikálneho sebaodôvodnenia reštituuje najpôvodnejší pojem filozofie ako univerzálnej vedy, ktorá jediná je vedou v starom platónskom a neskôr zasa v karteziánskom zmysle. Prísne systematicky uskutočňovaná fenomenológia v takto rozšírenom zmysle je totožná s filozofiou, ktorá obsahuje *všetko* pravé poznanie. Delí sa na eidetickú fenomenológiu (alebo univerzálnu ontológiu), ako *Prvú filozofiu*, a na *Druhú filozofiu* čiže vedu o univerze faktov alebo o transcendentálnej intersubjektívite, ktorá všetky synteticky obsahuje. *Prvá filozofia* je pre *Druhú filozofiu* univerzom metódy a vo svojom metodickom založení sa vzťahuje na seba samu.

15. „Najvyššie a posledné“ problémy ako fenomenologické problémy. Vo fenomenológii majú svoje miesto všetky racionálne problémy, teda aj tie, ktoré sa tradične v akomsi zvláštnom zmysle označujú ako filozofické: svoju pravú formuláciu a schodné cesty svojho riešenia získajú iba vo fenomenológii z absolútnych zdrojov transcendentálnej skúsenosti, resp. eidetického názoru. Vo svojej univerzálnej sebvztiahnutosti spoznáva fenomenológia svoju vlastnú funkciu v možnom transcendentálnom živote ľudstva. Spoznáva absolútne normy, ktoré ho presahujú, ako aj jeho pôvodnú štruktúru teleologicky tendujúcu k odhaleniu týchto noriem a ich prakticky vedomého pôsobenia. Spoznáva sa teda ako funkcia univerzálneho reflexívneho sebauvedomovania (Selbstbesinnung) transcendentálneho ľudstva, slúžiac univerzálnej racionálnej praxi, to jest v službe snaženia uvoľneného v smere univerzálnej myšlienky absolútnej dokonalosti ležiacej v nekonečne alebo, čo je to isté, v smere myšlienky ľudstva ležiacej v nekonečne, ľudstva žijúceho v skutku a naskrz v pravde a autentickejši. Spoznáva svoju sebauvedomujúcu funkciu v súvislosti s relatívnym uskutočnením korelatívnej praktickej idey pravého života ľudstva (ktorého podstatné formy a praktické normy má skúmať), totiž života ako vedome a vôľovo zacieleného na onú absolútnu ideu. Skrátka, do jej rámca spadajú problémy metafyzicky teleologické, etické, filozofickohistorické a samozrejme aj problémy usudzujúceho rozumu, vrátane všetkých zmysluplných problémov vôbec, ako aj všetky problémy transcendentálnej duchovnosti v ich najvnútornejšej syntetickej jednote a usporiadaní.

16. **Fenomenologické riešenie všetkých filozofických protikladov.** V systematickej práci fenomenológie smerujúcej od názorných daností k abstraktným výškam sa tradované mnohoznačné protiklady filozofických stanovísk riešia samé od seba a bez postupov argumentujúcej dialektiky, ako aj bez slaboškého namáhania a kompromisov, ide o protiklad medzi racionalizmom (platonizmom) a empirizmom, relativizmom a absolutizmom, subjektivismom a objektivismom, ontologizmom a transcendentalizmom, psychologizmom a antipsychologizmom, pozitivismom a metafyzikou, teleologickým a kauzalistickým chápaním sveta. Ide tu napospol o odôvodnené motívy, no všetko sú to polovičatosti alebo neprípustné absolutizácie iba relatívne a abstraktívne odôvodnených jednostranností. *Subjektivismus* môže byť prekonaný len najuniverzálnejším a najkonzekventnejším subjektivismom čiže subjektivismom transcendentálnym. V tejto podobe je zároveň objektivismom, pokiaľ zastupuje právo každej objektivity vykazovanej súhlasnou skúsenosťou, ale aj pravda uplatňuje jej plný a pravý zmysel, na ktorom sa domnelý realistický objektivismus vo svojom nepochopení transcendentálneho ustavovania prehrešuje. *Relativismus* možno prekonať len najuniverzálnejším relativizmom čiže relativizmom transcendentálnej fenomenológie, ktorá umožňuje pochopiť celý „objektívny“ zmysel ako transcendentálne konštituovaný, ale zároveň aj najradikálnejšiu relativitu, relativitu transcendentálnej subjektivity vo vzťahu k sebe samej. Práve toto sa vyказuje ako jedine možný zmysel „absolútneho“ Bytia – na rozdiel od celého „objektívneho“ bytia, ktoré je voči nemu relatívne –, totiž ako Bytia „samo-pre-seba“ transcendentálnej subjektivity. Teda ešte raz: *empirismus* možno prekonať len najuniverzálnejším a najdôslednejším empirizmom, ktorý miesto obmedzenej „skúsenosti“ empiristov kladie nevyhnutne rozšírený pojem skúsenosti originárne dávajúceho názoru, názoru, ktorý vo všetkých svojich podobách (eidetický názor, apodiktická evidencia, fenomenologický eidetický názor atď.) ukazuje cestou fenomenologického objasňovania spôsob a formu ich vykazovania (Rechtgebung). Fenomenológia ako eidetika je na druhej strane racionalistická; prekonáva však obmedzený dogmatický *racionalismus* najuniverzálnejším racionalizmom eidetického skúmania jednotne vzťahnutého na transcendentálnu subjektivitu, na Ja, vedomie a vedomú predmetnosť. Rovnako je to aj s inými s tým prepletenými protikladmi. Pripomeňme ešte, že prevedenie všetkého bytia späť na transcendentálnu subjektivitu a jej konštitutívne intencionálne výkony nenecháva otvorené nijaké iné, než *teleologické* uvažovanie o svete. A predsa priznáva fenomenológia pravdivé jadro aj *naturalizmu* (resp. senzualizmu). Robí to vtedy, keď asociácie zviditeľňuje ako jeden intencionálny fenomén, dokonca ako jednu celú typiku tvarov pasívnej intencionálnej syntézy so zákonitosťou transcendentálnej a čisto pasívnej genézy, ukazuje, ako sa vec, zotrúvajúca existencia, predbežné objavy kauzality v Humovom fikcionalizme, zvlášť v jeho učení o fikciách, zahŕňujú do absurdných teórií.

Fenomenologická filozofia sa celou svojou metódou považuje za číre pôsobenie metodických intencií, ktoré hýbali už gréckou filozofiou od jej počiatkov; no predovšetkým sa považuje za pôsobenie ešte živých intencií, ktoré počnúc Descartom siahajú v oboch líniách racionalizmu a empirizmu cez Kanta a nemecký idealizmus až do našej zmätenej prítomnosti. Už samotné pôsobenie metodických intencií ohlasuje skutočnú metódu, ktorá presúva problémy na cestu konkrétnej práce, kde sa prikladá ruka k dielu a kde sa koná. Táto cesta je v postupoch pravej vedy nekonečná. Preto fenomenológia od fenomenológov vyžaduje, aby sa zriekli ideálu nejakého filozofického systému pre seba a aby napriek tomu žili ako skromní pracovníci v spoločensve s ostatnými pre jedinú *philosophia perennis*.

Z nemeckého originálu *Der Encyclopaedia Britannica Artikel*. In: Husserliana IX. Phänomenologische Psychologie, 2. vyd. Haag, M. Nijhoff, 1968, s. 277-301 preložil Jozef Sivák.

s prihladením na príručku D. Cairnsa *Guide for Translating Husserl* (Haag, M. Nijhoff; 1973), pričom Palmerove ekvivalenty sú uvedené na prvom mieste.

Äußere	exterior	vonkajšok, vonkajší (svet), externý
Auftreten	making an appearance, emerging	vstup, nástup, objavenie (sa)
Aufweisung	showing; discovery	(po)ukázanie; vykázanie
Ausweisendes	authenticated	vykazujúce (sa)
Beschlossenheit	implied; being included	inherentnosť
Bewußthaben	holding in consciousness; consciousness of; awareness of	vedomé osvojenie, interiorizácia do vedomia, vedomie čoho, niečoho
Bewußtseinssinn	meaning in consciousness	vedomý zmysel; uvedomený zmysel
Bezogenheit	relationship; reference	vztiahnutosť, odkaz-(nosť)
daseiend	(it) exists; factually existing	(čo) je tu;
denkmöglich	thinkable	možný v myslení, mysliteľný
eigenwesentlich	essential and specific property, own essential	svojbytný, podstatne vlastný, svojpodstatný
Eigenwesentlichkeit	own essential specificity, own-essentialness	svojbytnosť, svojpodstatnosť
Einklammerung	putting in bracket	uzátvorkovanie
Erscheinendes	appearance	jav(iace sa)
Faktum	brute fact	fakt
Fremderfahrung	experience of the other	skúsenosť druhého, cudzoskúsenosť
Fundamentierung	establishing-of-a-foundation	fundamentácia
Geistigkeit	spirituality	duchovnosť, spiritualita
Gemeinschaftserfahrung	community experience	skúsenosť spoločenstva, spoločná skúsenosť
Gemüt	feeling, emotion	cítanie, pocity
Gerichtetsein	being directed	(na)smerovanie, (byť) pozorný (k)
Gesamtgestalt	total structure	celková forma, celkový tvar
Gesamttypus	comprehensive type	celkový typ(us)
ichartig	(as) egoical	jásky
Ichpol	I-pole	pól; ja-pól
Identität	identical essence	(podstatná) identita
Ineinander	interpenetration	jedno v druhom
Innerlichkeit	interiority, internality	vnútrajškovosť, interiorita

intentionale Gesamtform	total form of intention	celková intencionálna forma
Körper	body	teleso, telo
Konstitution	konstitution	konštituovanie, ustavovanie
leeres Haben	empty holding	vlastnenie naprázdno
Limes-Idealisierung	idealisation to exact limits	medzná idealizácia
Menscheitsleben	life of mankind, human life	život ľudstva, ľudský život
mitmeinen		spolumieniť
Positivität	positive reality, positiveness	pozitívnosť
Rechtgebung	legitimation	oprávňovanie, vykazovanie; odôvodnenie
rechtmäßig	legitimate, rightful	zákonitý, legitímny; zákonnite
Reines	pure data	čisté (pole)
Schein	semblance	zdanie
Seiende	being, existing, existent	súčno
Seinsboden	existing basis, field of being	pôda bytia, existenciálna pôda
Seinsgeltung	validly existing; acceptance of being (or existence)	platnosť bytia
Seinschicht	stratum of being	vrstva bytia
Seinsfeld	field of being	pole bytia; existenciálne pole
Selbstbesinnung	self-examination; reflective meditation	reflexívne sebauvedomovanie
Selbstbezogenheit	relatedness-back-to-itself	sebastviahnutosť, sebaodkaz(nosť)
Selbsterfahrung	experience of self, self-experience	sebastkúsenosť
Selbstgebung	its giveness; something giving itself	sebadanosť
Sinnggebung	bestowal of sense, sense-bestowing	udeľovanie zmyslu, zmyslodajstvo
Subjektive	subjective	subjektívno
Umdeutung	reinterpreting; reinterpretation	zmena zmyslu, reinterpretácia; prevýklad
unauschaulich	unseeable	nenazeraný
urteilsmäßig	judgmental drawing, judgingly, by judgment(s)	prostredníctvom súdov, usudzovaním, v súdoch
vergegenwärtigen	to presentiate, to make present in phantasy	sprítomniť
vergegenwärtigt	envisaged, presentiated	sprítomnený
Verweltlichung	mindanization	zosvetšenie

vorhanden	present, on hand	jestvovať, po ruke, k dispozícii
Vorhandenheit	objectivity, being on hand	jestvovanie, bytie po ruke
Wesensart	essential character, essential sort	podstatný druh
Wesensdeskription	eidetic description	podstatný (eidetický) opis
Wesensmäßige	essence	podstatné; podstata
Wesensnotwendigkeit	eidetic necessity	podstatná (eidetická) nevyhnutnosť
Wesenstypik	essential type	podstatná typika
Wie	how	spôsob; ako; quomodo

INFORMÁCIE

Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied usporiada v dňoch 16. - 18. novembra 1994 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach pri Bratislave medzinárodnú konferenciu

EURÓPSKE KULTÚRNE TRADÍCIE A PROBLÉM SOCIÁLNEHO PORIADKU

Prihlášky s názvom Vášho príspevku možno poslať faxom alebo na uvedenú adresu do: **30 júna 1994.**

Tematické okruhy: koncepcie sociálneho poriadku vo svetle klasickej a postmodernej filozofie; kontinuita a diskontinuita v európskej kultúrnej tradícii; spoločnosť a štát; holizmus versus individualizmus; inštitúcie a občan.

Kontaktná adresa:

Doc. PhDr. Marta Zágoršeková, CSc.

Filozofický ústav SAV

Klemensova 19

813 64 Bratislava

Tel./Fax: 0042/7/321 215